

Nașterea, dezvoltarea și culturalizarea zonei Mărginimii Sibiului

Gabriela-Cristiana MERMEZE

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Facultatea de Litere și Arte
“Lucian Blaga” University of Sibiu, Faculty of Letters and Arts
Personal e-mail: cristiana.mermeze@ulbsibiu.ro

The Birth, Development, and Culturalization of Mărginimea Sibiului

Throughout the times, in the depth of any stable community traditions are born; the respective customs help the community both to resist in time and maintain intercultural exchanges with other communities. As transmitted from ancestral heritage, they can have a massive cultural impact on future generations, making them negotiate their search for renewal with their sensibility towards the past and the historical patrimony. Mărginimea Sibiului is an intercultural area known for its cultural heritage which was born, promoted and preserved for a long time, without being heavily impregnated by the sometimes unfavorable influences of globalization. The crafts, the popular harbor, the gastronomy and the lifestyle of the people from Mărginimea Sibiului make the area a very desirable destination for anthropologists and tourists, too.

Keywords: Mărginimea Sibiului, heritage, communities, traditions, crafts, customs, traditional culture

În locul în care Podișul Transilvaniei și Carpații Meridionali se întâlnesc, s-au format mai multe depresiuni printre care se enumeră Depresiunea Sibiului, Depresiunea Săliște și Podișul Secașului. Mărginimea Sibiului este un loc situat la poalele Munților Făgărașului, în zona de margine a județului Sibiu, format dintr-o înșiruire de comune, dintre care multe atestate documentar cu mult timp în urmă. Mărginimea Sibiului este alcătuită din comunele Boița, Sadu, Râu Sadului, Tălmăciu, Tălmăcel, Rășinari, Poplaca, Gura Râului, Orlat, Fântânele, Sibiul Vale, Săliște, Galeș, Tilișca, Rod, Poiana Sibiului și Jina.

Această zonă este una specifică interacțiunii dintre munte și șes, lucru dovedit de peisajele naturale de o frumusețe rară, care dau zonei un impact turistic ridicat. Locuitorii zonei poartă denumirea de mărgineni și sunt foarte vestiți pentru principala lor îndeletnicire:

păstoritul. Această îndeletnicire a dat naștere unei activități care le-a creat locuitorilor de aici deschidere și „viziune”, și anume: oieritul transhumant¹. Denumirea de mărgineni nu îi clasifică precum fiind niște oameni „marginalizați” sau comunități aflate în afara unei zone de interes, de fapt numele de mărgineni și l-au promovat ei singuri prin peregrinările lor de –a lungul teritoriilor întinse de uscat pe unde au umblat de-a lungul vremii, cu turmele de oi: „până la Dunăre și dincolo de Dunăre, spre Constantinopol și spre Adriatică, până la Tisa și dincolo de Tisa, până spre Panonia, Moravia, Galiția, Polonia, Până la Marea Neagră și dincolo de ea, în Ucraina de sud, În Crimeia, în Caucaz”². Nu toți locuitorii din comunele mărginene întreprindeau această activitate. De exemplu, în momentul în care localitatea Orlat devine Regimentul I grăniceresc, acest loc se transformă într-un adevărat centru cultural și

astfel au început aici să se dezvolte alte ocupații tipic marginene de tipul meșteșugurilor tradiționale sau industrii importante.

Locuitorii acestei zone sunt niște oameni abili, cu simț practic, viteji, îndârjiți, care mereu au știut pericolul la care se supun străbătând atâta drum prin munți, coline și de-a lungul apelor. Tot timpul au fost conștienți că pericolele ce îi pândesc pot fi atât naturale cât și umane, însă și-au continuat drumul și au promovat această îndeletnicire tradițională. Au fost atâția factori implicați în această tradiție (de ordin cultural, economic și social), încât era lesne de abandonat anevoioasa „meserie”. Autorul *Monografiei satului Rășinari*, Victor Păcală, surprinde foarte bine caracterul îndârjit și hotărât al celor de aici și îi descrie pe locuitorii Mărginimii ca fiind niște oameni lipsiți de romantism în relațiile de dragoste, și în general niște oameni reci care vorbesc, cântă și râd puțin, dar cu temperament flegmatic, serios, mai puțin comunicativ³. Aceste caracteristici surprind în genere comportamentul bărbaților de aici, deoarece femeile (soțiile celor caracterizați mai sus) nu au atâta deschidere spre alte zone. Ele sunt femei conservatoare, dârze, care conduc familii, deoarece - în lipsa bărbaților - ele erau cele răspunzătoare de întreaga casă. Putem vorbi despre „matriarhatul” tipic zonei, însă fără a omite faptul că deși „capi de familie”, femeile de aici și-au păstrat frumusețea și au investit muncă și în dezvoltarea de meșteșuguri. Acestea urmăreau în principal punerea în evidență a frumuseții naturale feminine, prin crearea de porturi populare de o frumusețe și naturalețe uimitoare. Ele se bazau în „creațiile” lor pe frumusețea dobândită la naștere, care nu pierie niciodată dacă este păstrată cum se cuvine, dar și pe naturalețea și simplitatea stilurilor tradiționale. De exemplu, portul popular din comuna Săliște, deși dominat de culori monocromatice, este frecvent considerat ca fiind „cel mai frumos port românesc”⁴.

Comunitatea reprezintă o enumerare de termeni ce au legătură directă cu teritoriul (spațiul fizic), cu timpul

în care s-a dezvoltat, cu dimensiunea ei, cu structura pe care s-a bazat atunci când s-a constituit, dar și forma organizatorică actuală. De asemenea, termenul de comunitate trebuie definit ținând cont și de relațiile ce se stabilesc între membrii ei, aici fiind vorba de niște relații ce s-au creat în timp - omul, fiind o ființă socială, a simțit încă de la începuturi nevoia de a aparține unui grup. Atunci când definim comunitatea în cauză, trebuie deci să ne gândim totodată și la funcțiile pe care le îndeplinește aceasta în societate. Comunitățile sunt de mai multe tipuri - iar satul, comuna, reprezintă un tip de comunitate caracterizabilă prin elemente precum: identitatea, dimensiunile mai mici (față de o comunitate urbană), omogenitatea și autonomia⁵.

Vecinătatea a reprezentat o formă de structurare a comunităților. Putem spune că este o instituție socială de desfășurare a vieții cotidiene din mediul rural. Ele se constituie în urma unui schimb cultural care dovedește tradiții, obiceiuri, credințe comune ale membrilor acestora. În urma nașterii lor se vor crea niște schimburi interculturale care duc la perpetuarea tradițiilor strămoșești, dar și la conservarea lor. „VECINĂTĂȚILE sunt forme de organizare a vieții sociale constituite în Evul Mediu occidental introduse în Transilvania de către sași, preluată apoi, în moduri și graduri diferite, de către români și maghiari, și existentă, în forme diverse, până în prezent”⁶. Acestea s-au făcut cunoscute oficial odată cu jumătatea sec. al XV-lea, dar au preluat forme diferite la o comunitate la alta, această formă de organizare fiind structura socială de bază pentru comunitățile avansate din punctul de vedere al culturii colective. La început ea a reprezentat o formă de organizare cu un amplu caracter religios însă, pe parcursul trecerii vremii, a devenit un mod laic de organizare, principalul scop ce o definea fiind buna conviețuire a membrilor ce făceau parte din ea. Acestui scop primar i se subordonau și niște obiective bine determinate precum: întraajutorarea reciprocă (de exemplu la căsătorii sau înmormântări), prestarea muncii în folosul comunității, sporirea gradului de coeziune a membrilor din grup, controlul social, promovarea și protejarea valorilor morale și a celor bisericesti, conservarea și perpetuarea tradițiilor, informarea asupra problemelor comune⁷.

De obicei, vecinătățile erau organizate sub egida bisericii, deoarece se cerea promovarea cultului religios în rândul unei comunități și deci ținerea sub supraveghere a membrilor ei. Această formă de organizare s-a extins și la sate, în sudul Transilvaniei preluându-se modelul de organizare al vecinătăților maghiare și săsești. Vecinii avea ca obligație ajutorarea reciprocă a familiilor ce făceau parte din ea, păstrarea ordinii, a curățeniei și a siguranței, respectarea bunei cuviințe și participarea la slujbele bisericesti. Se treceau anumite praguri pentru apartenența la grupul vecinătății, și anume: prima dată cei tineri aparțineau cetei de feciori, ca mai apoi (după

ce deveneau oameni căsătoriți, cu „obligații”) să intre propriu-zis în alcătuirea vecinătății⁸. O vecinătate era condusă de un „tată de vecinătate”, care în Mărginime Sibiului purta numele de „țâghidiș”¹⁰. El avea un rol important în organizarea socială a vecinătății, fiind primul responsabil cu vegherea asupra „colaborării” între membri; era ales, de obicei, din rândul celor mai gospodari oameni din vecinătate.

Vecinătatea în sine era o sub-organizare a unei comunități - deci nu puteau lipsi din istoria ei anumite obiceiuri care aveau în desfășurarea lor diverse ritualuri ori ceremonii specifice. Ele au constituit forme de artă tradițională. Fiecare astfel de „organizație” deținea o tablă de convocare, o ladă și un steag. Ele aveau rolul de transmite anumite informații ce defineau organizația în cauză; erau lucruri cu o semnificație deosebit de consistentă, acțiunile în care erau folosite obiectele mai sus enumerat reprezentând adevărate ritualuri. Aceste activități se organizau perpetuu, și deci erau transmise mai departe generațiilor viitoare cât mai fidel cu putință. Ele fac parte din cultura nescrisă, din patrimoniul intangibil al poporului român, al Mărginimii Sibiului.

La urma urmei, vecinătatea reprezenta un mod de dialog cultural, o „instituție” socială-organizatorică predominantă și în localitățile din zona Mărginimii Sibiului. Acest lucru se dovedește prin faptul că reprezentanți ai comunităților colaborau pentru atingerea unor obiective comune. Mărturia acestui lucru o face „delegația” mărginenilor din 1789, care au mers la Viena să își ceară drepturile. Oprea Miclăuș din comuna Săliște, Bucur Bârsan din Gura Râului, Moga Triflea din Orlat, Coman Banu din Poiana și Constantin Petric din Jina au solicitat Împărătesei Maria Tereza dreptul de a fi recunoscută biserica ortodoxă¹¹.

În satele românești tradițiile, modul de organizare al familiei, cultura sătească se transmite din tată în fiu, adică nu exista nimic consemnat deoarece era de la sine înțeles că totul trebuie păstrat negreșit. Bătrânii reprezentau „vocea” comunității, dat fiind faptul că ei aveau cunoștință asupra organizării spațiului sătesc datorită experienței. Comunele Săliște și Tâlmaciu au fost „centre de scaun” în perioada Evului Mediu, și zona submontană în care ele s-au dezvoltat (alături de celelalte comune ale Mărginimii Sibiului) a reprezentat un loc prielnic în care să ia amploare agricultura și păstoritul, deci dezvoltarea socială-economică a comunităților¹². Această concentrare de sate avea rolul de a proteja granița montană din partea de sud încă din secolul al XIV-lea¹³.

Mărginimea Sibiului a dat dovadă de o organizare social-economică destul de bine proiectată: principalele îndeletniciri ale mărginenilor erau păstoritul, exploatarea și prelucrarea lemnului, iar începând cu secolul al XIV-lea mărginenii se specializează și în

domeniul boștinăritului¹⁴. Datorită păstoritului s-a dezvoltat „tradiția culinară” a zonei, prin procesarea laptelui, iar datorită pieilor de la animale s-au dezvoltat meșteșugurile tradiționale ale zonei. Acestea s-au bazat și pe abundența lemnului din zonă, dar și pe faptul că zonele specifice din munți ofereau atâta bogăție. O altă chestiune importantă a fost dată de activitatea de transumanță a oierilor de aici, precum și de faptul că aceștia erau foarte implicați în sistemul economic din afara comunităților lor¹⁵. Așa începe să se dezvolte cultura sătească - datorindu-se în mod direct faptului că dădeau dovadă de interes pentru cultura scrisă, pentru educația școlară, ceea ce denotă viziunea deschisă pe care și-au creat-o în timp locuitorii Mărginimii Sibiului¹⁶. Cu alte cuvinte, au contribuit activ la dezvoltarea spiritului civic al a comunităților din care făceau parte, au conștientizat nevoia de autodezvoltare și au participat la perpetuarea și dezvoltarea culturii tradiționale, lăsând pentru viitor o tradiție spirituală sănătoasă.

Mărginimea Sibiului, din punct de vedere cultural, este reprezentată de anumite trăsături ce o definesc. Una dintre trăsături este evidențiată de faptul că domeniul cultural de aici, deși s-a dezvoltat pe domenii atât de diferite, a păstrat totuși emblema tradițională promovată de strămoși și, în ansamblu, de credință. Deși s-au promovat stiluri diferite, s-au împrumutat de la alte zone specificuri culturale atât de diversificate, totul s-a interschimbat, păstrându-se celula primă de dezvoltare. De asemenea, atunci când discutăm despre cultura Mărginimii trebuie să cuprindem în discuție și aspecte ce țin de limbaj, de artă tradițională, de obiceiuri, dar și de elemente tangibile ce au rezultat de pe urma acestora. Totodată, trebuie să includem și caracterul populației, sau comportamentul comunității în sensul general. Tot aici trebuie să definim și elemente ce țin de mediul în care trăiește și s-a dezvoltat societatea¹⁷.

Activitățile de prelucrare a materiilor prime au dus la dezvoltarea unor îndeletniciri tradiționale, pe care astăzi le numim meșteșuguri. Ele aveau caracter social restrâns, de cele mai multe ori se realizau în cadrul unei gospodării; nu erau așadar izomorfe cu ocupațiile care implicau mai multe persoane în desfășurarea lor. Dezvoltarea meșteșugurilor ținea de priceperea fiecărui actant în parte, practic transmițându-se din tată în fiu, fiecare punându-și propria amprentă. Aceste îndeletniciri erau clasate pe sexe. Bărbaților li se atribuiau lucrări de construcții, prelucrarea lemnului, a pieilor, sau împletirea de fibre vegetale și animale ce dădeau produse finite precum: saci din piei, frâie, confecționarea de opinci și cojoace, etc.; iar femeile se ocupau de confecționarea îmbrăcăminții, cu toate activitățile necesare realizării ei (croit, cusut, țesut, brodat și împletit)¹⁸. Aceste activități nu au reprezentat la început un model de dezvoltare a economiei,

deoarece nu erau neapărat produse pentru a fi comercializate, însă cu trecerea timpului meșteșugarii au început să „investească” în dezvoltarea muncii lor - și, în cele din urmă, s-au deprins să-și comercializeze bunurile produse. Odată ce breslele au început să nu mai dețină monopol pe piață, s-a dezvoltat interesul pentru aceste produse; astfel, „prin angajarea cu munca la domiciliu a harnicelor țesătoare din satele mărginene, iau naștere și aici primele manufacturi de tip capitalist, care vor pune portul din Săliște în numeroase alte zone etnografice din România”¹⁸. Nu este de neglijat nici tradiția culinară ce astăzi este foarte căutată și care a transmis metode de prelucrare a laptelui și obținerea de preparate și produse lactate specifice zonei din Mărginimea Sibiului.

Cu alte cuvinte, se produce în acest mod o reformă social-economică, o dezvoltare a spațiului de referință. Putem observa ușurința cu care mărginenii se transformă în adevărați meșteri care iau parte, practic, la dezvoltarea tuturor meșteșugurilor tradiționale, dar reușesc să amplifice și bunul mers al economiei din Mărginime. Este foarte important să ne dăm seama cum anume au reușit comunitățile anterioare să dea suflu unor activități tradiționale care i-au ajutat să se dezvolte. Când ne referim la regenerare urbană, ne putem imagina o reformă a ceea ce s-a petrecut în trecut, însă amplasând fenomenul în realitățile prezentului. Prin reutilizarea vechilor îndeletniciri putem recrea spațiul de altădată, într-un mod cât mai benefic cu putință pentru comunitate.

Note:

1. Irimie, Cornel, Dunărea, Nicolae, Petrescu, Paul, *Mărginenii Sibiului*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1985, p. 14
2. Ibidem., p. 15
3. Păcală, Victor, *Monografia satului Rășinari*, Sibiu, 1915
4. Georgescu, Ioan, *Prin România, Partea I. Ardealul*, Sibiu, Ed. Asociațiunii, 1922
5. Rizescu, Alexandru, *Vecinătatea – Mod de organizarea socială la românii din Mărginimea Sibiului* (Teză de doctorat), Univ. Lucian Blaga din Sibiu (Facultatea de Istorie și Patrimoniu „Nicolae Lupu”), Sibiu, 2007, p. 5
6. Ibidem, p. 14
7. Rizescu, Alexandru, *Op. cit.*, p. 122
8. Ibidem., p. 70
9. Ibidem., p. 105
10. Păcurariu, Mircea, *Mărginenii. În spiritualitatea și cultura românească*, Transilvania, Sibiu, Nr. 6 din 2005, p. 1-2
11. Rizescu, Alexandru, *Vecinătatea – Mod de organizarea socială la românii din Mărginimea Sibiului* (Teză de

doctorat), Univ. Lucian Blaga din Sibiu (Facultatea de Istorie și Patrimoniu „Nicolae Lupu”), Sibiu, 2007, p. 92

12. Lupaș, Ioan, *Câteva pagini din trecutul comunei Săliște*, Sibiu, 1903, p. 4

13. Activitatea de extracție, din stupurile de albine, a ceea ce a rămas pe fagurele de ceară după extracția cerii

14. Bucur, Corneliu, *Vetre de civilizație românească. I Civilizația Mărginimii Sibiului. Istorie-Patrimoniu-Valorizare muzeală*, Sibiu, Ed. „ASTRA MUSEUM”, 2003, p. 259

15. Rizescu, Alexandru, *Op. cit.*, p. 97

16. Rizescu, Alexandru, *Op. cit.*, p. 223

17. Bucur, Corneliu, *Vetre de civilizație românească. I Civilizația Mărginimii Sibiului. Istorie-Patrimoniu-Valorizare muzeală*, Sibiu, Ed. „ASTRA MUSEUM”, 2003, p. 23

18. Ibidem., p. 69

Bibliography:

Bucur, Corneliu, *Vetre de civilizație românească. Civilizația Mărginimii Sibiului. Istorie-Patrimoniu-Valorizare muzeală / Ancestral Romanian Civilization. The Civilization from Mărginimii Sibiului. History-Patrimony-Museum Valorization*, Sibiu, Ed. ASTRA Museum, 2003

Georgescu, Ioan, *Prin România. Partea I. Ardealul / Through Romania. Part I. Transylvania*, Sibiu, Ed. Asociațiunii, 1922;

Irimie, Cornel, Dunărea, Nicolae, Petrescu, Paul, *Mărginenii Sibiului / The Inhabitants from Mărginimea Sibiului*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1985;

Lupaș, Ioan, *Câteva pagini din trecutul comunei Săliște / A Few Pages from the Past of the Township of Săliște*, Sibiu, 1903;

Păcală, Victor, *Monografia satului Rășinari / The Monograph of the Village of Rășinari*, Sibiu, 1915;

Păcurariu, Mircea, *Mărginenii. În spiritualitatea și cultura românească / The Inhabitants of Mărginimea Sibiului. Within the Romanian spirituality and culture*, Revista Transilvania, Sibiu, Nr. 6 din 2005;

Rizescu, Alexandru, *Vecinătatea – Mod de organizarea socială la românii din Mărginimea Sibiului / The Neighborhood – The Model of Social Organization of the Romanians from Mărginimea Sibiului*, Teză de doctorat susținută în anul 2007, coordonator științific prof. univ. dr. Corneliu Bucur, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu (Facultatea de Istorie și Patrimoniu „Nicolae Lupu”), Sibiu, 2007.

